

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXV-1

BELGRADE

1994

Веселин БУРЕТИЋ
Балканолошки институт САНУ
Београд

УПОТРЕБА РУСИЈЕ РАДИ УКЛАЊАЊА СРПСКЕ ПРЕПРЕКЕ С ПУТА "НОВОГ СВЕТСКОГ ПОРЕТКА"

Апстракт: Употребу руске политике на линији западних планова уперепих против српских интереса у бившој БиХ (Републици Српској) и авнојевској Хрватској (Републици Српској Крајини), аутор посматра као последицу утицаја старог стаљинско-коминтерновског и југословенског (тиговско-хрватског) наслеђа у чијем центру су доминирале фјоскуле о "великосрпском хегемонизму", али и као последицу економске немоћи постбољшевичке Русије, умогоне зависне од западног финансијског капитала.

Видљиви и невидљиви учесници у "реконструкцији" света, посебно Европе, одавно су имали на путу "српску кичму Балкана". И немачки "Drang nach Osten", и ватикански мисионарски и аустроугарски великодржавни планови више пута су се ломили о бедеме српског национа. Данас их следе пројектанти наднационалних конструкција из Савета за иностране односе Америке, Би-дебергових, Римског клуба, и посебно Европска Унија, као први велики плод ових "конструктора".

Али, бедеме Српства су мање пробијали туђини него Срби сами: својим, туђинским плановима одговарајућим наднационалним металоманством; претпостављањем својих конститутивних интереса општим - југословенским и интернационалистичким.

Данас је ситуација знатно другачија. Срби су углавном ослобођени оних митова и мистификација који су им замагљивали поруке историје и хоризонте живота. Стога много јасније распознају реално и нереално, стварно и могуће, пријатеље и непријатеље. У

склопу трагичних догађаја који их притискају са свих страна јасније виде њихову, по својој суштини, завереничку димензију која проистиче из ближњег или даљњег окружења. Да ли ову димензију актуелних догађаја симболизује синтагма "нови светски поредак"?

Вратимо се извориштима оне нововековне српске и југословенске политике која је производила велике странцутице да бисмо одредили ону њену димензију која истиче руски утицај па српску судбину, више објективан (који почива на православној и словенској традицији, на српском русофилству) него субјективан (који је вршен преко социјалистичко-револуционарних доктринара). Психолошка димензија русофилства учинила је да су и недовољне персонификације велике земље доживљаване као "глас Русије" и тако биле прихватане. Субјективни утицај долазио је преко великог медијума "комунизма" који је обећавао "златна брда."

Основне постулате политике која је одређивала а и данас одређује српску судбину пружала је српска национална и државна полуконституисаност на коју су се "природно" наслањали разни социјални експерименти. Њена изворишта можемо пратити од посткарађорђевских компромиса, који су трајали од друге деценије XIX до друге деценије XX века. Они су проширивали и учвршћивали магично језгро дајући му пијемонтску улогу према околним српским земљама. Али, ови компромиси су значили и посустајање, чак и заостајање у том процесу, нарочито, ако се посматрају у контексту савремених европских национално-конститутивних токова.

Балкански и Први светски рат, у којима је српско слободарско оружје тријумфовало и поред масовних страдања, били су велика прилика да се настави тамо где се било стало после угушења Првог српског устанка. Заједничком борбом две српске државе биле су срушене две велике империје, Османска и Хабсбуршка, што је водило ослобађању оних делова српског ентитета који су у току насилног преверавања били доведени до границе потпуног народњавања. Следио је велики српски промашај: уместо националног организовања које је било на дневном реду историје Срби су прихватили југословенски пут, који је разводњавао њихово национално биће.¹

Стање српске неконституисаности је у идеолошким надахнућима и пометњама XX века постајало флуидна друштвено-политичка основа, која је замагљивала националне погледе према стварности, основа која је омогућавала и оне спољне односе који се заснивају на заблудама и оне који се изражавају у супарничким и непријатељским манипулацијама.

1 Веселин Ђуретић, *Разаране Српства у XX веку*, Београд 1992, 21-177.

После Октобарске револуције Русија је заплвила у идеологизаторску фазу своје историје, у фазу која је игнорисала и сопствену традицију и односе према традиционалим пријатељима и савезницима. Потпуни дисконтинуитет доживела је и њена политика према Србима. Совјетски односно стаљински интернационализам видео је југословенску стварност конфузно, прво преко њених унитаристичких одредница које су се доста поклапале са њеном "монолитношћу", потом - када је национално питање избило у први план - у складу са виђењима сопствене етничке ситуације иако се ова битно разликовала од југословенске, будући да су њене етничке и националне међе биле историјски јасно одређене. У складу са стаљинским шематизмом грађена је специфична слика југословенске збиље која је давала за право свим српским супарницима - и аустроугарским ресентиманима, и хрватским и шиптарским сепаратистима; српске историјске развалине добијале су својства самосвојних, национално оформљених ентитета.² У овој коминтерновској визији истицане су само верске одреднице Српства, иако су тада многи католици Далмације, Дубровника и других регија са уважавањем наглашавали своју српску припадност; истицали су је и бројни муслимани БиХ, Рашке области, Косова и Метохије и Македоније. Потом су совјетски доктринари, у склопу идеолошких измена до којих је дошло средином двадесетих година, када је национално питање избило у први план, прихватили хрватске претензије на све Србе католике, па и оне који су били одржали своју регионално-етничку самобитност (Буњевце, Шокце и друге).

За нашу тему од основног значаја је одговорити на питање какве су биле културно-историјске одреднице Српства у двадесетом веку и како су се под идеолошким ударима стаљинизма и његовог титовског деривата десиле по Србе разбијачке етничке трансформације, које су довеле до разводњавања, разбијања и однародњавања њиховог националног бића. Основно је показати оно што стаљински коминтерновци нису знали, и што још увек не знају њихови идеолошки и постстаљински политички наследници, међу њима и они који у наше време креирају односе руске дипломатије према разбијеној Југославији, умногоме њиховом заслугом и према Србима посебно.

Православни део Српства окупљен око растегљиве наднационалне идеје, која га је остављала без основне хомогенизације, оне која је требало да поравна и унификује историјски настале регионалистичке и локалистичке неравнине (црногорске, старо и јужносрбијанске, босанско-херцеговачке, далматинске, личке, кордунашке, банијске, славонске, сремске, војвођанске и друге) није ни до стварања југословенске државе ни касније органски хомогенизован. Њего-

2 Душан Лукач, *Раднички покрет у Југославији и национално питање 1918-1941*, Београд 1971.

ва "модерна" партијско-политичка разуђеност (1918-1941), окренута "заједничким интересима", није поравнавала него је још више оживљавала ове регионализме, претварајући их у полуентитете различите политичке употребљивости. На тој основи ће, потом, стаљинске и неостаљинске националне идеологије наставити своју политичку борбу против "великосрпске хегемоније" и развити је до апсурда. Политички је одржавана у животу снагом личних или групних "новонационално"-чиновничких побуда, снагом прагматистичких интереса друштвеног дна.

Мухамедански део Срба, односно бивших Срба (у БиХ, на Косову и Метохији, у Зетским крајинама и делу Брда, у Рашкој области и другим регионима), изласком из турског државног оквира (који је своју вишеетничку структуру одржавао на окупу снагом религијског чиниоца), није добио српску државну и националистичку културно-историјску прогитвежу, ону која би његово велико психолошко и морално раскришће дефинисала на универзалан начин: јасним одређењем разлика између верске и народносне, са православним Србима једнородне димензије, и претварањем ове друге у окосницу и кохезиону силу повратка древном идентитету, заједничкој етнојезичкој и културној основи. Остављени на пола пута, и без старог и без новог упоришта, српски муслимани нису у етнички недефинисаном и политички растељивом југословенском оквиру добили упориште стабилности и ренационализације, него само нове оквире за политичка лавирања између Срба и Хрвата, у суштини привременог карактера - у ишчекивању да се изгубљено исламско упориште поврати. У том лавирању су, ношени снагом конвертитског негативизма, који се у односу према исконској матици испољавао и на колективно-патолошки начин, све више упадали у католичку клерикалну мрежу. Тако су преко своје партијско-политичке независности, између два светска рата, и преко савезништва са хрватским фашизмом у Другом светском рату, били убачени у коло геноцидне антисрпске политике и ту су крваву игру играли све до пред крај рата. А онда је био остварен "компромис", у једној закулисној координацији стаљинско-титовске и Черчилове политике, у циљу спашавања Хрвата од српске освете. Помоћу њега су били спашени и њихови експоненти, муслимани. Завршни чин "компромиса" омогућила је Совјетска држава својом централном позицијом у савезничком свету, те својом идеолошком усмереношћу која је српско-хрватски ратни сукоб одређивала преко старих фикција о "великосрпском угњетавању". После рата су муслимани захваљујући титовској антисрпској политици добијали широке могућности политичког потврђивања на антисрпској основи, али у оквирима друштвеног система и културно-просветне политике која их је постепено "хрватизовала". Са проглашењем посебне муслиманске нације крајем 60-их и почетком 70-их година добијали

су привид самосвојности и самодовољности, који их је делом доводио па границу хрватског националног корпуса, а делом - преко убрзане хомогенизације на верској основи - десрбизирао, дејугославизирао и поново окретао Турској.

Хрватско-муслиманско савезништво развијано је на основи непријатељства према Србима, у процесу свестране неутрализације српског народа, у току политике која је сваком етничком "дисидентству" из културно-историјског оквира овог народа широм отварала врата; уз то му и помагала да се институционализује на "новонационалној" основи. Ова политика је трајала све до краја 80-их година, а одржавала ју је у животу титовска игра са лидерима постсталинске "Русије". Потом је, на хрватство наслоњена муслиманска самобитност, користећи се полуразваљеном југословенском државом добила прилику да предузме одлучујући сепаратистички корак. Тада је почео да долази до изражаја и онај њен смер којему је хрватско савезништво служило само као стапа ка исламско-фундаменталистичком циљу.

Покатоличени део Српства ступио је у оквире национализације око хрватске идеје још у доба европских национално-еманципаторских процеса XIX века, али не у целини. Крајем овог и почетком XX века део у Далмацији и Дубровнику је своју српску свест, мада замагљену, ипак одржавао у стању одређене културне мобилности, иако је у судбоносно доба и од матице - од њених политичких представника и од Српске православне цркве - био остављен на цедилу. Ова његова позиција пружала је ватиканском центру прилику да га подвргне систематској клерикално-политичкој хрватизацији. Само су морални стимуланси српских победа у Балканским ратовима и Првом светском рату донекле зауставили ову однорођавајућу стратегију, до формирања југословенске државе; после тога је била обновљена у комотном оквиру наднационалног југословенског "унитаризма" и "централизма". У новој држави је католичко-клерикална акција (крижари), под видом борбе против "велико-српске хегемоније", добијала могућност да нови оквир живота разара изнутра и да настави стари курс хрватске националне хомогенизације, који је све више укључивао и "сиве зоне" српског етникума. Много ефикасније него раније.

Један пут је ишао преко лаичке политизације конвертитске свести оног дела Срба католика који су већ напуштали аутентични културно-историјски круг. Други пут је ишао линијом обмана - кроз борбу против тзв. "српског угњетавања мањинских народа", и водио је неутрализацији југословенске политике. С друге стране, подстицао је ангажовање светске јавности у прилог сепаратистичким политикама као "ослободилачким". У

Британији су га оличавали историјско-публицистички политичари Роберт Ситон-Вотсон и Викам Стид, дотада велики заговорници одржања Аустро-Угарске монархије.³

Уследио је период специфичне антисрпске употребе стаљинске "Русије", за време кога ће од Срба одвојене целине добити своју нову националну идеологију на линији хрватске националне политике. Он и данас траје. Захваљујући руском (совјетском), по Србе разоружавајућем чиниоцу католичко-клерикалистичка акција је добијала најшире поље делатности, нарочито у склопу за обичног човека примамљивог социјално-револуционарног надахнућа и мегаломанства. На његовим таласима сви антијугословенски калкуланти су добијали изванредне погодности, у склопу идеологије "у име радника и сељака". Добијали су и могућности да у кола своје тактике и стратегије упрегну масе, да под видом "пролетерског интернационализма" остваре различите облике национално-политичке употребе "пролетеријата", што је било супротно програмском интернационализму ове класе.

Посебна антисрпска употреба револуционарног медијума остваривала се преко "сивих зона" српског етникума, које су после слободарских тријумфа матице биле само делимично враћене на пут ресрбизације. Зона неоформљених етничких група је у идеологији о новим нацијама и у калкулантским окружењима која су ове групе терала на огледања према новој идеологији, подстицана на бирократско-политички сврсисходно удаљавање од свог културно-историјског бића. Залеђе Русије постајало је калкулантски употребљиво јер су га представљали стерилно-интернационалистички доктринари. Својим упротиненим одредницама националног доводили су у питање битне међународне критеријуме за одређивање овог појма. Резонавања у сенци класно-револуционарних циљева замењивала су историјску свест идеолошком; друштвена периферија је истицана на рачун утемељених духовних окосница нација, истицана на рачун стваралачких индивидуалитета - омогућавајући да једноумље овлада друштвеном атмосфером. Илузије о стварности постајале су њено ружичасто оличење. Тада су на тлу матице словенства и православља, у идеолошким кухињама Стаљинове Коминтерне, право грађанства добијале све идеје и политике које су или следиле или злоупотребљавале болшевичке резоне о себи и другима. Срби су у ово време упадали у процеп између хрватско-католичког клерикализма, који је усмеравала политика Римске курије,⁴ која је из својих разлога разарала и југословенску државу и српско национално биће, и стаљинско совјетске политике која је на Србе гледала као на опасно контрареволуционарно упориште; у првом реду због тога што

3 Вид. нпр., *R.W.Seton-Watson i Jugosloveni, Korespondencija 1918-1941*, Sveučilište u Zagrebu - Britanska akademija, Zagreb - London 1976.

4 Драгољуб Живојновић, *Ватикан, Католичка црква и југословенска власт 1941-1958*, Београд 1994.

су они у своје окриље били примили око 70.000 руских белогардејаца. "Склад" два вида антисрпства огледао се нарочито у коначном чину - у дискредитовању и одбацивању свега што припада овом народу. Тада су друштвено-политичку атмосферу совјетске "Русије" почеле да испуњавају разне флоскуле и памфлети о Србима. У име ње су стали говорити и полуинтелигенти, калкуланти и туђини. Један од њих, на пример, Иван Левин,⁵ кукао је због судбине стотина хиљада прогнаних Албанаца са Косова и Метохије, иако су у то време ову колевку српске државности и духовности напуштали само озлоглашени експоненти пораженог османлијског режима, аге и бегови. Други, већи део, прихватао је југословенску државу и у време аграрне реформе био правично обезбеден. Шингарски народ се у својој огромној већини, следећи нове демократске могућности самоорганизовања, укључивао и у њен партијско-политички живот (у оквиру партије Цемијет).⁶

Између два светска рата разарана је "српска кичма Балкана" и припреман терен за германски и католичко-прозелитски продор према Истоку. Спремно јој је служио до усијања доведени хрватски национализам и патолошка србофобија. Посебно јој је служила српска југословенствујућа политика, наивно и незнатлачки верујући да време ради за њен општи концепт - за њено очекивање да ће после земљотреса Првог светског рата и потреса које је изазвало настајање прве југословенске државе уследити "слегање тла", да ће нестати неравнине на етничком бићу државе и бити прокрчени путеви његове "бизмаркизације". Пошто се то није дешавало, а није се могло десити у првом реду због лабаве организованости југословенске политике, велики креатори деструкције могли су несметано продубљивати брешу и у југословенском и у српском бићу.

Радили су то и уз помоћ "левице" и уз помоћ "деснице", при чему је основе за манипулативне игре пружало српско наднационално стање духа; српско разуђено и међусобно супротстављено партијско-политичко организовање, презасићено оним политиканством у коме су национални интереси уступали пред партијским - до степена прихватања туђинског савезништва. Користећи се овим српским пукотинама хрватска "десница" је уз помоћ и југословенске и српске "левице" добијала своје вишенационално савезништво - у редовима националних мањина и српских конвертита, те међу аустрофилским ресентиманима. Сви су у тзв. "револуционарној политици" налазили своје путеве за остварење сепаратистичких планова. Стаљинске чистке су очистиле српске протагонисте комунизма, оне који су били ослоњени на сопствену социјал-демократску традицију, и на њихово место поставиле неуке и сирове реал-политиканте; калку-

5 И.Д.Левин, *Национальный вопрос в послевоенной Европе*, Москва 1934, 346.

6 *Косово и Метохија у српској историји* (студија В. Буретића), Београд 1989, 301-361.

лантске "мале људе" који су, следећи пут коминтерновске партијске дисциплине орно упадали у колотечину борбе против сопственог народа; под видом борбе против "великосрпског хегемонизма". Овакав човек је ангажман прихватио као облик деловања, на линији "великог циља - комунизма", на начин који је значао разводњавање његове националне самобитности. Учинак српске "револуционарне пратње" имао је најпогубнији одјек не само на домаћој, него и на светској позорници, јер је ова друга и ставове декласираних група прихватила као глас српског демократског јавног мњења. Индоктринирани српски комунисти - идеалисти објективно су служили великим планерима српске и југословенске деструкције. Занесени "идеологијом мајке Русије" нису видели стварност која је постепено поништавала и српски и руски идентитет.

Највише је бреша у српско национално биће била пробијена са стварањем Бановине Хрватске 1939. године. Чином који је означио одвајање Хрватске од Југославије, и то у границама које су укључивале: и етничке Хрвате, и део покатоличених Срба тек обухваћених хрватском националном идејом, и "сиве зоне" српског етникума (Буњевце, Шокце, Јањевце и друге), и Србе католике Далмације и Дубровника; и Србе православне северне Далмације, Лике, Кордуна, Баније, Славоније и Срема. У залеђу српске наднационалне политике проширивана су упоришта ватиканске "источне политике". Пропагандистички таламбаси против "великосрпског хегемонизма" већ су били припремили светско јавно мњење на тумачење и прихватање овог чина као "хрватског освајања слободе". Тако је тада, и касније, мислила и званична "Русија", свесрдно поздрављајући Бановину Хрватску као уточиште од "српске хегемоније".⁷ Утицајни британски кругови, следбеници Ситон-Вотсона и В. Стида су у формирању Бановине видели сопствену победу.

Други светски рат је брешу у југословенском државном и друштвеном организму претворио у провалију. Урађено је то и уз помоћ окупатора и уз помоћ његових хрватско-муслиманско-шиптарских експонената; али и уз "употребу" самих Срба. Стари католичко-прозелитски играчи брешу су проширивали помоћу своје хрватске екстремистичке полуге (усташа), геноцидним путем, убивши око милион и по Срба; очистивши од њих компактна српска подручја. Тада је велики замах добила и њихова перфидна игра са босанско-херцеговачким муслиманима, путем њиховог укључивања у геноцидне оргије. Рађено је то с циљем да се ова верска групација засвагда одвоји од своје културно-историјске основе и преведе у хрватски национални корпус. Политиком апсурда нагоњени су на пут без повратка.

7 Архив внешней политики СССР, ф. 144, оп.3а, п.4, д.2, лист 87-88; исто, лист 29-39; исто, п.4, оп. 31, д.2, лист 29-35, 36-37, 43-79, 130-146; исто, опл.4, п.4а, д.3, лист 18-21; исто, оп.4г, п.4а, д.4, лист 147-182.

Рат је изазвао поларизацију која је целокупан српски народ доводила у ситуацију самоодбране. Сви његови противници спремно су се постројавали уз окупатора, на супрот Србима. Да није било револуционарно-идеолошког фактора (КПЈ) српски самоодбрамбени редови би били консолидовани снагом егзистенцијалног чиниоца, али то се није десило; напротив, били су разбијени. Комунистички (партизански) фактор под командом Хрвата Тита је, делујући у име "нове Русије" и "пролетерског интернационализма", уствари водио политику дискредитације и уништења националне (четничке) димензије српског отпора - као "следбеника великосрпских планова". Победом овог проруског покрета био је остварен федералистички концепт, као "копија совјетског модела" који су, осим индоктринираних Срба, могли прихватити само демократствујући и космополитствујући Срби, као пут према магловитом "грађанском друштву". Али, пре свега, стари претеденти на српске просторе. За ове друге, национални концепт четничког покрета, настајући објективно у оквиру америчког и енглеског савезништва, био је од почетка застрашујући, као опасност од затварања већ знатно проширене бреше у српском етничком бићу, иако се Михаиловићев концепт етнички јасно одређеног федерализма појављивао у антихегемонистичком контексту који је уклањао многа подозрења. Опасност је представљало то што је његов широки културно-историјски оквир у српску јединицу укључивао и неке православне и мухамеданске и католичке српске територије. Оваквим постулатима федерализма била је супротстављена анвојска (титовска) конструкција, која је српску брешу проширивала у корист Хрвата. Иако су оквири Бановине Хрватске донекле сужавани у корист федералне БиХ, они су перспективно знатно проширивани стварањем више федералних и аутономних јединица на српској етничкој основи.

Ова подвала из прошлог рата расплиће се у драми актуелног. Бивши савезници учествују у њој углавном незналачки; бивши непријатељи калкулантски, користећи се заблудама или економским интересима првих.

Федерализована Титова држава све више се огледала у национално-политичким поделама и националним институционализацијама центрифугалног карактера.

Издвојена БиХ, још од средњег века несумњиво српска земља, према комунистичким партијским мерилима је била обликована тако да је одмах после проласка опште државноцентралистичке фазе могла упасти у колотечину самосталног унутрашњег развика, јер је била организована по мерилима партијско-бирокуратске "самобитности" која је њене српске грађане систематски одвајала од матице. Потом је уследила, с државног врха усмеравања протекционистичка политика, која је форсирала муслиманско и хрватско потврђивање на српски

рачун. Њен резултат су биле масовне сеобе Срба у Србију. Муслимани су систематски убацивани у хрватски национални корпус.

Са бирократско-политичким издвајањем Црне Горе био је отворен пут одвајања Црногорства од Српства. Преко новонационалне институционализације стасавала је интересна групација чија је егзистенција зависила од одржавања у животу ове поделе. Следио је развитак који је око идеолошког Црногорства окупљао околна српска племена и регије, у настојању да их поцрногорчи на антисрпској основи.

Старим револуционарно-идеолошким путем припремљени аутономизам добијао је издвајањем Македоније оквире независности који су га преко бирократског антисрпског доказивања водили самодовољности, и на крају сепаратизму.

У Србији су била формирана два аутономистичка упоришта (Косово и Метохија и Војводина), која су - ускоро је постало очигледно - имала само једну функцију: изазвати унутрашње разједање матице Српства. Политику разбијене Србије од почетка су водили српски доктринари или идеологизирани декласиране личности које је притискивала сенка Титовог самовлашћа.

Велики реконструктивни преокрет био је остварен војном победом покрета под руководством КПЈ; уз помоћ западних савезника али уз пресудну улогу стаљинског СССР-а. Да није било другог чиниоца дошло би до судара авнојских пропагандистичких ("парламентарних") симбола, којима су заваравани површни западни политичари, са стварношћу: и револуционарном - која је истицала интернационалне форме организовања, и српском - која још није била идеолошки "припремљена" да прими подвале и намете у име "новог социјалистичког света радника и сљака", и у име "нове Русије". Мит о "новој Русији" постајао је окриље у коме су авнојске федералне, антисрпске међе, могле несметано стасавати. Гајило их је српско русофилство.

Остваривала се још једна антисрпска употреба заблуделе "Русије", преко њене партијско-политичке бирократије, која је код Срба доживљавана као персонификација "нове Русије". Околности су ишле у прилог великих планера, који су и даље на Србе гледали као на "стварно" или "потенцијално" упориште Русије.

"Титова Југославија" почивала је на "складу" клерикално-хрватских и стаљинско-коминтерновских фикција о "великосрпској хегемонији", те на сагласности западних демократија са овим резонима. Али, њено настајање је било одређено снагом принципа борбености као критерија свих вредности, који је истицао преимућство партизанског покрета; самим тиме и његове државно-правне оријентације. Била је то револуционарна победа, која је, потом, при крају рата, била верификована путем "компромиса",

који је све југословенске ратне позиције мистификовао, или их је дефинисао на штету Срба као народа. У "компромису" су били помешани узроци и последице, изазивачи и жртве; на бази пред-ратних антисрпских фикција. Потом је геноцид над овим народом био осуђен на заборав - у интересу "политике братства и јединства", која је требало да постане основа "новог заједништва на равноправној основи". Старе подвале о Србима постајале су претећи корективи нових друштвено-политичких односа. Нови живот су добијали сви антисрпски атавизми. У знаку оваквих огледања национално-политичких снага био је остварен систем потпуне српске неутрализације у коме су право грађанства добијали сви противници Срба, отворено или прикривено. На јавну сцену су се постепено враћали и неки хрватски и муслимански учесници у геноциду, док је дотадашња, иначе неприродна симетрија - "усташе једнако четници", све више ремећена на штету српских националиста, спасилаца угроженог народа, осветника за геноцид. Ратне политичке "неравнине" су поравнаване политиком њиховог потискивања, која је ишла у корист учвршћивања и проширивања Хрватске. Снагом пропаганде, путем индоктринације јавности, улазиле су у све поре друштвеног стваралаштва. Убрзо затим их је прихватио и свет - као истине, нарочито послератни СССР - где су југословенске лажи и полустине о револуцији и њеним противницима примане у природном складу са домаћим револуционарним мистификацијама. Готово да нема дела совјетске историографије који не почива на пропагандистичким представама овакве врсте.⁸

Захваљујући оваквим вештачким симетријама хрватски сепаратизам је ступајући на широку сцену у току Титових политичких игара, унутрашњих и спољних, и његових национално-политичких непринципијелности добијао умножену противсрпску "праћу": прво шиптарску, затим муслиманску, македонску, мађарску и, на крају, црногорску. Апсолутизацијом федералних оквира били су створени услови да се антисрпски политички курс децентрализује и да се остварује - и преко локалних вођа, несрба, и преко Срба анационалне "дресуре", који су овима само служили. У току перфидних притисака стотине хиљада Срба бежале су из од матице одвојених федералних јединица и аутономија, са Косова и Метохије, из Хрватске, Босне и Херцеговине.

У рату 1991-1994, који се умногоме очитује као продужетак претходног, објективно их протерују бивши савезници, вођени титовским пропагандистичким представама о југословенској ратној

8 Међу онима који су највише изашли из тог оквира, и то углавном на документационом нивоу је Леонид Гибијански с књигом *Советский Союз и новая Югославия*, Москва 1987. У интерпретацијском смислу ни она се не разликује много од других, јер је углавном механички збир оних научно-политичких компромиса који су карактеристични за највећи део југословенске историографије.

и послератној стварности, представама помешаних узрока и последица, злочинаца и њихових жртава.

Уопштено резонување на нивоу целокупног социјално-револуционарног процеса показује да је наведени послератни дезинтеграциони ток после 1948. године због Титовог сукоба са Стаљином био убрзан, те да су га од света сачувале Титове играрије са западним демократијама, у којима је главни играч постајао битан елемент западне антикомунистичке стратегије. Ослобођен дотад ћутљивих и непредвидивих Стаљинових укора, југословенски комунистички вођа, у исто време са ореолом "највећег дисидента" и стога на западу прихваћан као херој, код куће је постајао толико самосталан и ауторитаран да је било какав отпор овој самовољи био незамислив. У седлу власти одржавао се и путем балансирања са националним противречностима, које је често и сам подстицао, на антисрпској основи, и путем симетрије српско-хрватских позиција и њихових бирократско-политичких понашања. Објективно је отварао врата за хрватски и друге сепаратизме. У току маневрисања између блокова прикривао је домаће противречности, и добијао спољна упоришта тамо где их раније није имао. Шездесетих година је преко хрушчовљевске "Русије" остварио "совјетску каносу", која му је омогућила да и у Брежњевљево доба смирује домаће противречности употребом постстаљинског СССР-а. Тако је успео "смирити" хрватски сепаратистички покрет из почетка седамдесетих година, али је то урадио онда када је било очигледно да он угрожава његову личну власт.

Била је то још једна, за обичне Србе невидљива "употреба Русије".

После Титове смрти (1980) југословенска партијско-политичка бирократија је одређено време владала помоћу вођиног мита. Али тада са државом и друштвом који су били расточени и супротстављени на национално-конфесионалној основи. Хрватска, шиптарска, муслиманска, македонска, а делимично и црногорска партијско-политичка бирократија само су чекале погодан тренутак за предузимање одлучујућег сепаратистичког корака. Пробни балон за све биле су шиптарске демонстрације на Косову и Метохији 1981. године, које су показале не само патолошку мржњу учесника, него су откриле и пустош српске историјске свести, погубне последице дуге пресије над српским народом. Док су дуге колоне косовско-српских певолника молиле милост стеног Београда њихови супародници затворени у оквирима Хрватске, БиХ, Србије и Македоније још нису ни смели да затраже такву милост. Већина је била доведена до полунационалног стања, нарочито преко милион Срба који су били "заробљени" у оквирима Хрватске и доведени до стања када је и "идеал" о културној аутономији постајао нереалан.

Велики планери "повог светског поретка" могли су на основу његове југословенске деонице бити убеђени да је српска брешпа психолошки већ пробијена, да је "српска кичма Балкана" постала толико рахитичпа да ју је могао повити и сломити сваки озбиљнији спољни ударац. Пихтијаста људска маса, саткана од српског "интернационализма", већ је била заборавила традиционалне вредности свог пациона; српска црквена организација је била разбијена; део хуманистичке интелигенције прагматистички институционализован, а други део на различите начине онемогућен. И оружане снаге овог народа су биле и национално и интернационалистички недефинисане и обезличене; њихов врховни командни кадар партијски идеологизован на "антивеликосрпској" основи - на начин који је доводио у питање и његову патриотску позицију.

Значајан допринос српском подизању на ноге из стања идеолошког дремежа пружила је телевизија, показујући народу у правој светлости персонификације националних спорова: мале људе на великим положајима, ситне калкуланте и безобзирне манипуланте, "непринципијелне коалиције" сепаратистичке усмерености, заточепике спољних интереса. Откривала је друштвено-политички протекционизам и економски ирационализам антисрпског карактера. Била је то атрактивна компромитација титовско-комунистичке власти и својеврсни увод у вишепартијско организовање; у центру кога је био однос према овом стању, као негативном корективу.

И први кораци ка демократској реконструкцији друштва и државе су показивали да су само Срби били остали без аутентичних пационалних окосница живота: бивствујући или у знаку југословенства или у знаку апационалног демократизма и космополитизма. Други су раније били прокрчили своје националне путеве, са антисрпском искључивошћу. Да крајем 80-их и почетком 90-их година није дошло до демонстративног покрета српских маса, процес денационализације отргнутих делова Српства, заробљених у оквирима Хрватске и БиХ, био би доведен до краја. Масовни покрети српских маса крајем 80-их година, српска "балван револуција", представљали су за све калкуланте опомињући сигнал.

Уследила су настојања да се српски демонстративни токови врате у корито старе титовске, у ствари хрватске и муслиманске политичке реке, уз употребу силе, али су наишли на отпор, који је у току нових хрватских изазова ескалирао до рата.

Уследио је "наставак Другог светског рата". Показало се да он није био завршен на прави начин, да су у њему испољене националне противречности биле само пригушене; геноцид над Србима осуђен на заборав, потом - путем сталног умањивања или

релативизовања броја жртва - потиснут у страну као нешто невестоватно и неважно.

У отргнутим српским деловима сепаратистичка прегнућа су постајала стварност, што је за овај народ била последња опомена. Покуљала су сећања на оно што се збивало у Другом светском рату, сећања на ничим изазване масовне покоље. Нико није желео да, као што се то десило 1941, буде затечен на спавању.

Нови српски покрет подстицало је колективно сазнање да су ранији државно-правни и конститутивни процеси били у функцији српске неутрализације и деструкције, те да је основни његов задатак остварити свесрпско јединство.

Почетком деведесетих година је изгледало да је бреша на српском националном бићу била пробијена до тог степена да су кроз њу слободно могли пролазити и стари и нови пројектанти "путева на исток", да је балканска конструкција била раздробљена до степена свестране употребљивости. Није више било ни "стварне" опасности са руског истока, јер се и он још налазио у стању разбијености и бунила, које је долазило после ружичастог идеолошког сна. Русија се будила са кошмарним трзајима и туђинским дадиљама "новог светског поретка", са пометеношћу која ју је нагонила да у току одбацивања комунистичке идеологије разбије и државу и тако постане лак плен калкуланата. Срби су постајали "сирак тужни без игђе икога", пружајући непријатељима шансу да их преко неке нове игре симбола (националних или интернационалистичких) занесу и парализују, или да их силом преведу у своје асимилаторско окриље.

До тога, ипак, није дошло, јер је први пут већ био искомпромитован, те због тога што је не само била извршена њихова неутрализација, него су и код несрпских народа биле посејане такве илузије о "самобитности" да су ови, као прави заробљеници идеолошко-националне свести били остали и без културно-историјских константи и без оних оријентира живота који јасно одређују комплементарно биће народа, и одвајају аутентичне народе од националних сурогата. Њихови "илузионисти" су производе нове хрватизације, муслиманизације и, чак, црногоризације били већ прихватили као културно-историјски засноване тековине, па су и српски одговор на нове изазове доживљавали као "појаву старог хегемонистичког баука". И светска јавност је путем званичних канала југословенске државе била припремљена да их тако процењује. На тој основи је одмах по избијању рата 1991. године грађена антисрпска пропаганда Запада и Истока, која ће брзо доживети велики успех, у првом реду због тога што су српском политичком сценом још владали историјски распећени идеологизатори.

У пропагандној игри испреплетла су се изворна полазишта обманутих и калкуланата. Било је, међутим, очигледно да германски и ватикански центри добро схватају карактер заоштрених противречности, јер су они на одређен начин и припремали и помагали југословенску деструкцију. Већи део светске јавности, углавном ваневропски, оријентисао се преко титовских представа о "сложној заједници братства и јединства", у уверењу да је југословенско национално питање било за свагда решено, прихватајући подвале да су тој "слози" првенствено сметали Срби.

Други део, углавном руски и источноевропски, у мањој мери западноевропски и северноамерички, нападао се и са коминтерновско-стаљинских извора, са извора који су упућивали да разлике југословенских поремећаја траже у новој појави старог "великосрпског баука" ослобођеног после Титове смрти. Или, пак, да се они сагледавају као сукоб два цивилизацијска круга: католичког хрватског и словеначког, и православног српског.⁹

Настајале су велике могућности и за регионалне и за глобалистичке игре: за све калкуланте шанса да се балканска "српска кичма" преломи, те да се Хрвати и Словенци укључе у западни католички корпус, "тамо где им је и место". Њихова исхитрена признања авнојских граница, прво Словеније и Хрватске, а потом БиХ и Македоније повређивала су све принципе међународног права, што је најдрскије изразила међународна арбитража (Бадентерова).

Понављао се део искуства српских односа са савезницима у Другом светском рату. Тада је брзоплети В.Черчил српски проблем "решити" помоћу хрватског тандема Тито-Шубашић, нагонећи и председника Ф.Д.Рузвелта на овај пут. У рату 1991-1994, Черчилови, Рузвелтови и Стаљинови наследници су следећи германско-ватиканске планове, настојали да "српско питање" реше у корист наследника Титове и Шубашићеве хрватске политике. Право на самоопредељење подарили су сепаратистима, док су га Србима дрско ускраћивали. Ова манипулативна координација политике великих јасно је показивала доминацију Немачке у Европи а Америке у свету, и потпуну подређеност Русије. Запад је преко исламског света настављао да остварује своје стратегијске сировинске интересе, док је преко Турске градио нефундаменталистичку исламску окосницу, с циљем да помоћу ње од утицаја Русије засвагда отргне бивше совјетске средњоазијске републике. Политика дикатата говорила је о у историји незабележеном покорничком американизму руских дипломатских кругова, који је нарочито изражавао њихов однос према Србима. Официјелна Москва је "нови светски поредак" следила без сазнања да је српско питање и руско питање. Затим, уз игнорисање чињенице да је

9 Давид Гампер, *Како победити Србе*, у вашингтонском часопису "Форсаит Аффairs", јул 1994.

главни циљ великих планера освајање руских природних богатстава. Понашала се као да не види да се српски отпор појављује као њихова главна сметња, као пример који може водити афирмацији оних снага које настоје да поново повежу совјетске развалине, и то на новим основама сверуске националне интеграције.

Западни пројектанти упорно су настојали да помоћу руског кључа отворе српску браву, слично као и 1944/45. године, са политиком "компромиса", која је остваривана путем споја револуционарног мита о "новој Русији" и српске традиционалне оданости словенској и православној матици. Разлика је у томе што је 1991-1994. руска бирократија у својој послушничкој и прозападној позицији настојала да српску браву отвори калаузом, јер тако нешто милом више није било могуће - после нестанка старих медијума српске занесености. У рату 1941-1945, нарочито при његовом крају, стаљинистичка "Русија" је путем изнуђеног компромиса изазвала трагичне међусрпске поделе, објективно проузроковавши смрт десетина хиљада људи. У рату 1991-1994. то је радила и по цену виталних српских и по цену виталних руских интереса, али и великих невоља које су претиле да изазову још већу катастрофу народа. Следећи умногоме стаљинске представе о југословенским националним односима, а у жељи да "помири завађену словенску браћу" руска дипломатија није видела да су Србима супротстављена "браћа" експоненти туђинских интереса; као што су то били и у периоду Другог светског рата. Да попово наступају са покровитељствима антисловенског и антиправославног карактера; да широм отварају своја врата за наступ снага "новог светског поретка". У својој идеологизаторској одређеној "непристрасности" настојала је да позиције хрватских, словеначких и муслиманских сепаратиста и капитуланата изједначи са позицијом Срба, народа који се само супротстављао туђинским плановима и притисцима.

Потпуно одсуство старог руског (совјетског) њет са међународне сцене довело је до тога да су Србима биле наметнуте тешке санкције, да су биле сачињене непринципијелне пројекције о подели БиХ, у којима је игнорисан и над њима извршени геноцид; пројекције којима су наследницима ратних убица додељиване старе српске земље, док се у исто време српски оружани одговор на нове изазове, који су пратиле и акције насилне или добровољне размене становништва, те акције повратка дела подручја која су у Другом светском рату била отета, проглашавала за само српско "етничко чишћење". У решењима Контакт - групе, коју је јула 1994. године била формирала међународна заједница, решењима којима се Србима додељивало 49% територије бивше БиХ (од 64% које катастарски поседују), у мапама поделе ове области, којима се српска јединица драстично разбијала најбоље се огледала и непринципијелност западне и подређени однос руске политике. У

овим аранжманима руски официјелни однос према Србима каткада се граничио са непријатељством: уз сагласност кремаљских политичара у Вашингтону је фебруара 1994. био наметнут хрватско-муслимански "Оквирни споразум о федерацији", којим се прекидао њихов дотадашњи крвави сукоб, на начин који је говорио да је основни циљ да се коалиција супротстави Србима. Вашингтонским наметом се од босанско-херцеговачких Срба тражила кооперативност на линији аранжмана који су им осујећивали ратну победу; које су пратиле и обмањујуће синхронизације са западним партнерима.¹⁰

Официјелна политика Кремља према Србима умногоме је подсећала на ретке случајеве немоћи и равнодушности које је некада испољавала царска политика, али у условима који нису савњиви с онома из 1993, с обзиром на чињеницу да привремена економска немоћ великог ципа није и његова војна немоћ. Руски дипломати су кадикада изаражавали равнодушност и у питањима која су угрожавала виталне интересе саме Русије. Пошашали су се као да не примећују да је основни циљ светских моћника да разбијену руску државу учине сировинским привеском развијених. То су посебно илустровале пројекције о поделе БиХ, односно кризну мапу Контакт-групе која је ван српске зоне оставила већину сировинских богатстава (девет рудника) и тринаест градских центара, те најважније комуникације.

Окретање леђа ослободилачкој борби српског народа довило је у питање традиционални руски утицај на Балкану, који је одувек био од виталног стратегијског интереса и за саму Русију. Узроке великог обрта у руској политици можемо тражити у идеолошком наслеђу стаљинизма, у политичкој филозофији изведеној из деценијске пропаганде којом су још доминирале старе фикције о реметилачком "великосрпству", али је ипак било необично то што је он показивао велику блискост актуелних ставова носилаца "новог светског поретка" према Србима са ставовима неких креатора руске политике, што очигледно говори о одређеним туђинским утицајима на њу. Блискост ових ставова се манифестовала и као одређени склад *melting-pot* државних и друштвених организација и совјетских државно-правних и националних концепција.

10 Српски посредни или непосредни саговорници Контакт-групе, председник Републике Српске Радован Караџић, председник Народне скупштине Момчило Крајишник и министар иностраних послова Алекса Буха сведоче о дрској самовољи америчког представника у овој Групи амбасадора Редмана и послушничкој инертности руског члана Никифорова, те његовог претпостављеног Виталија Чуркина. Министар Буха наводи обману коју је требало остварити лансирањем две варијанте уставних аранжмана: једне за Србе, која је остављала утисак да се не доводи у питање њихова федерална самосталност и њихово конфедерално повезивање са матицом; друга, за муслимане и Хрвате, којом се потпуно гарантује целоститост БиХ. ("Јавност" бр. 182, Сарајево, 3. IX 1994). Крајишник тврди да руски представник у Контакт-групи Никифоров, у кога су се они "уздали", "није ништа урадио за српску ствар". Напротив, мирно је посматрао како Редман после разговора са Хрватима и Муслиманима сам исправља већ договорене мапе. ("Јавност" бр. 184, Сарајево 17. IX 1994).

Ипак су ставови спољних учесника у југословенској драми били само привидно истоветни, будући да су им полазне позиције биле различите: западни учесници су при оцени југословенске и српске етничке ситуације полазили од искустава друштвено стабилizованих ентитетских или мултиетничких ентитета, од политички и духовно знатно консолидованих национа, тражећи нова решења у наднационалним концепцијама; руски учесници су своје позиције заснивали на ананационалном, пролетерско-интернационалистичком наслеђу, које је - будући потиснуте традиционалне духовне подлоге - могло почивати само на визијама неке нове идеолошке конструкције, и то под условом да се она остваривала на руском националном тлу - тамо где је дуги живот под заставом совјетизма разарао углавном руски историјски идентитет, док су у исто време мали неруски народи добијали неслућене могућности потврђивања, и то на антирусској основи. Стога се пројекције "новог светског поретка" на росијанском подручју могу третирати и као настојања да се сви антируски национализми упрегну у западна компралорска кола, која би водила неутрализацији и разбијању велике Русије, те као настојања да се уз њихову помоћ заустави покрет обнове њеног етничког и политичког пациона и државе, који је - после компромитације и сумрака стаљинског система - у незауоставивом току. За планере такве политике "српски синдром" се показивао као велика опасност.

Русија се, међутим, понашала као да није била светска сила.

Крајем 1994. године руска дипломатија је свој пут за Србе заваравајућег маневрисања завршавала на линији "чисте" западне политике. Уочи напуљског састанка "Седморица плус Русија" њен министар иностраних послова Андреј Козирјев је пружао одређене наде да ће услови Народне скупштине Републике Српске о правилнијем разграничењу у Напуљу бити бар делимично прихваћени, али је игру откривао његов заменик, Виталиј Чуркин, ставом да су већ усвојени услови Контакт-групе, који су Србе драстично погађали, непроменљиви. После трећег женевског састанка министара иностраних послова, крајем јула, руска дипломатија није више узимала у обзир предлоге са Пала, хвалисаво наглашавајући да је њен главни допринос то што је осујетила војну интервенцију Светске заједнице и НАТО-а, те да је извојевала одлуку великих да ће у случају српског прихватања напуљског диктата санкције према Савезној Републици Југославији бити скинуте. Није марила што је тиме, објективно гледајући, подстицала неспоразуме међу Србима, сукобе између две притисцима форсиране друштвено-политичке атмосфере: између два њима одговарајућа политичка резона. Овако изнуђена српска брешпа је била проширена онда када је СРЈ, понесена руским, гаранцијама да ће бити ослобођена памета санкција ако Србе у Републици

Српској наговори да прихвати понижавајуће карте Контакт-групе, не добивши од Пала уступке, одговорила прекидом политичких и економских односа са прекодринским сународницима, чак и са блокадом комуникација. Званични Београд је овај прекид пропратио дрским оптужбама, на начин потпуног дистанцирања од целокупне дотадашње своје политике; чак и са идеолошким мотивацијама које су говориле о својеврсном "неокомунизму". Страсти су биле смирене тек после разложног и национално достојанственог одговора руководства РС, који је истицао обмашивачки и чак завренички смисао притисака међународне заједнице, уз напомене да их југословенска страна није јасно видела, или их је пренебрегавала.

Нови обрт настао је почетком 1995, пошто је постало јасно да ни ови притисци нису уродили плодовима. Срби преко Дрине показивали су спремност да своје праведне позиције бране по сваку цену.

Никада у историји односи Срба и Руса нису били толико испреплетени и толико egzистенцијално условљени као деведесетих година XX века. Срби су тада бранили себе објективно бранили и Русију, и све народе који су требали да постану сировински и уопште друштвено-економски привесак "новог светског поретка". Као раније Горбачовљева тако се и нова Јељцинова "Русија" показала и идеолошки, и политички, и морално неспремна да сагледа и себе и своју околину. Велики број њених људи је помодарски американизам доживљавао као прогресивни модернизам, без праве артикулације и без склада богате традиције и економског рационализма. Званична Русија је у жељи да се додвори развијеном свету, кидала традиционалне мостове, ризикујући још усамљеничку будућност. Ни њен однос према Србима није излазио из оквира овог "скоројевићког" прагматизма. У површним политичким резонавањима неких њених дипломатских представника српски слободарски објединитељски пример је, иако објективно инспиративан и будилачки за њену ситуацију, доживљаван као сметња на путу добровољне "американизације". Да ли је у питању страх од новог смутног времена или се радило о стратегији изласка из дубоке друштвено-економске кризе уз избегавање ризика које је носило супарничко окружење?

THE USE OF RUSSIA FOR REMOVING THE SERBIAN BARRIER FROM THE WAY OF THE "NEW WORLD ORDER"

S u m m a r y

Viewing present events in the Serbian lands within the administrative borders of Croatia and Bosnia & Herzegovina in the context of international situation, the author pays special attention to the attitude of the official Russian policy towards this major crisis and the Serbian part in it. His answer to the question - why does this policy unreservedly follow the Western reasoning? - has led him to the very source of errors and disorientations.

In his opinion, the principal source is to be found in the legacy of Comintern-Stalinian unjust treatment of the Serbs as "hegemonic" and "nation oppressing". He demonstrates the spread of this misconception through the Communist sections and its eventual adoption by the international public. The Communist Party of Yugoslavia made an ample use of it, most of all of its national constructs which were presented as the "Soviet model of national equality".

During the World War II, the Serbian national dimension was pushed back in favour of Tito's revolutionary policy promoted by the Allies along with the national and constitutional model that was to produce drastic shattering of the Serbian lands. The Serbs were once again taught to accept it as an "ideology of Mother Russia". By the end of the War, it was through the "policy of compromises", instigated by British and Soviets, that the victory of Tito's line was secured. It resulted in establishing a political system that kept equating causes with consequences, Croato-Muslim murderers of the Serbs with their victims.

False conceptions of national stands that had been taken during the World War II were spread around the world by Tito's State. The latter has presented itself as the maker of a solution operating as a true counterweight to the "Greater Serbian hegemony", and the advocate of the struggle against "the recovery of such hegemony". All along, political and constitutional practice, based upon anti-Serbian orientation of Yugoslav federalism, was systematically neutralizing the Serbian people, enabling any action at Serbian expense, pressures on the Serbs, the exodus of the Serbs from Kosovo & Metochia, from Bosnia & Herzegovina, and from Croatia.

Both the West and the East were so successfully deceived by the official policy of the Yugoslav State that the Albanian 1981 revolt as well as the dramatical events by the end of the 80's and in the beginning of the 90's were understood as a "reaction to the recovery of the old Greater Serbian bogey". The author gives an analysis of the Russian policy in the beginning of the 90's demonstrating her historical mindelessness, discontinuity of her Balkan strategy. It is the Stalinian legacy again that he recognizes in the efforts of Russian diplomacy to equate the unequatable Serbian and Croatian positions, which means the destruction of traditional Serbo-Russian relations without building the new ones.